
Consums i pressa, amarratges de l'angoixa

Consumos y prisa, amarres de la angustia

El autor plantea como el consumo y la prisa – rasgos de una época marcada por el intento de eliminación del tiempo de comprender y de la promoción de la necesidad en lugar del vínculo con el otro–, lejos de eliminar la angustia, de liberar al sujeto de sus malestares, le aboca a nuevos cuadros sintomáticos. Dar lugar a la palabra, al tiempo subjetivo, aparece en el horizonte como salida a los impasses de la modernidad.

Consumption and haste, anchor-points of anguish

Consumption and haste are characteristics of our era, typified by attempts to suppress time for understanding and to promote necessity at the expense of links with others. The author proposes that, far from eliminating anguish and freeing the individual from malaise, these activities produce new types of symptom. Making room for the word, for subjective time, appears on our horizon as one way out of the impasses of modern times.

Palabras clave

Angustia, Consumo, Deseo, Modernidad, Prisa, Tiempo de comprender,

---

Key words

Anguish, Consumption, Desire, Modern times, Haste, Time for understanding

---

Autor: Eugenio Díaz Massó

Article: Consums i pressa, amarratges de l'angoixa

Referència: Educació Social, núm. 26 pp. 26-33

Adreça professional: Centre d'Investigació i Tractament d'Adiccions (CITA)
ediaz@copc.es

Introducció

L'angoixa, afecte fonamental a partir del qual emergeixen tots els altres (afectes), no és una conseqüència de la modernitat. L'angoixa està vinculada a l'existència mateixa de l'ésser humà. I això, entre altres coses, atès que estem afectats per l'esdeveniment fonamental de la vida que és la mort. Fins i tot més radicalment, en estar afectats per la consciència que en tenim.

Allò nou que introdueix la modernitat i el seu traspass –allò que s'ha anomenat postmodernitat o modernitat tardana–, en la nostra subjectivitat vinculat a l'angoixa, és, per una banda, allò que proposa per al seu tractament i, per l'altra, el que aquesta angoixa vingui lligada a la llista gairebé infinita dels gaudis actuals possibles.

Els consums dels objectes amb els quals la ciència i la tecnologia acaparen el mercat, ja siguin drogues o altres, ja siguin consums d'oci o de serveis, i la pressa –en la seva vessant d'immediatesa–, són dues de les respostes de les quals el subjecte modern disposa davant l'emergència de l'angoixa.

Però, alhora, i aquesta és la seva paradoxa, aquestes respostes aboquen l'esmentat subjecte modern a una angoixa més gran si encara fos possible, que retorna en diferents quadres: fòbies, atacs de pànic, crisis d'ansietat, depressions vàries.

Podem dir, aleshores, que un i altre (consums i pressa) amarrats a l'angoixa introdueix una ambivalència: d'una banda són una resposta a ella, de l'altra, la precipiten.

Curt circuit de la paraula i del temps

Els consums i la pressa són una modalitat de tractament de l'angoixa que la modernitat proposa, que no requereix a penes de paraules, ni dóna lloc al temps, en tant que interval en el qual els subjectes poden representar-se.

Pel que fa a les paraules, no són aquestes les que comanden les respostes del subjecte enfront dels avatars de l'existència. És l'acte, la compulsió a fer, en les seves diverses versions –des de la impulsivitat, fins a la violència, passant per les interpretacions demostratives i la seva altra cara la inhibició (i, en la seva vessant més radical, la depressió)–, allò que avui dia és en primer pla.

L'angoixa està vinculada a l'existència mateixa de l'ésser humà

És per aquesta important precarietat de paraules, que els subjectes d'avui tenen dificultats per a representar-se davant els altres, per a l'establiment de vincles socials.

En segon lloc, i en relació amb el temps, el discurs d'època proposa una mena de curt circuit en el temps de comprendre, que precipita (com s'exemplificarà després amb una vinyeta clínica) sense solució de continuïtat l'instant de veure, on pugui aparèixer un mínim d'angoixa, per exemple, en el moment de concloure.²

És per aquesta important precarietat de paraules, que els subjectes d'avui tenen dificultats per a representar-se davant els altres

Aleshores, consums i pressa, donant un lloc privilegiat, gairebé exclusiu, a la demanda sense paraules i a la necessitat –el paradigma de la qual és: “necessito una dosi més”, del que sigui i ja podem afegir–, no faciliten el lligam social.

O més precisament, el discurs capitalista (que és el dels consums i la pressa), que es caracteritza per ser un discurs sense impossibilitat –és a dir, on tot és possible, des de negar la possibilitat del dolor i del dol, fins i tot la pròpia mort–, promou un únic lligam social, si és que ho és, el de tots consumidors.

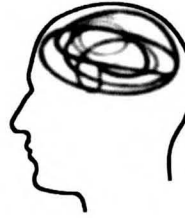
Però, afegirem, consumidors-consumits. Consumits pels objectes, disposats per al seu ús immediat, que porten com a marca la seva particular promesa d'alliberament, de la que comprovem les seves conseqüències cada dia en els diferents dispositius educatius o assistencials.

A més, aquesta primacia de la necessitat i de la demanda sense paraules, va en detriment del desig. El desig és el millor tractament possible de l'angoixa, ja que en incloure el deure, inclou allò altre, introduint el subjecte en una dimensió ètica, en una dimensió de responsabilitat, que té com a conseqüència la possibilitat d'acceptació que no tot val, que no tot és possible.

El desig va en contra d'allò que promou el discurs capitalista:

- que fa del no-saber un dels seus paradigmes;
- que propicia actes que són un no-penso, que no produeixen cap guany de saber, que no impliquen cap elaboració;
- que condueix un tractament de l'angoixa que porta als subjectes a circuits de repetició mortífera.

Posar un límit al tot val, és allò que veritablement rebaixa l'angoixa. No és el límit el que produeix l'angoixa i el malestar, és el sense-límits allò que l'exacerba. Al contrari del que, a vegades, pares, educadors, i agents socials en general, pensem com herència d'una certa idea d'educació, i que habitualment

desemboca en desesperació, impotència i dimissió de responsabilitats, o bé per la via del “no puc més, no me’n puc fer càrrec”, o bé per la via d’un nou autoritarisme més ferotge.

Aleshores, el títol d’aquesta presentació podria continuar-se així: consums i pressa, amarratge de l’angoixa, desamarratge del desig.

Trets d’època i segregació

Ara bé, hi ha quelcom més a senyalar: els trets d’època esmentats, empeny al consum, pressa i lògica del *tot val*, porten en ells mateixos programats processos cada cop més extensos de segregació:

- En l’empenta al consum (la segregació ve) per la uniformització que introdueix. Uniformització, homogeneïtzació, tot i que pugui aparèixer sota la màscara de l’heterogeneïtat, són una nova forma de segregació. Diferent de la clàssica, és a dir, la que es produeix per via de l’exclusió, però no menys perillosa.

- En l’empenta a la pressa, a concloure sense comprendre, –la segregació apareix–, ja que dificulta als subjectes de la modernitat separar-se de la infància i adquirir així una majoria d’edat.³ Aquest és un altre tret de la modernitat, l’empenta d’allò que s’ha arribat a anomenar la “infància generalitzada” que ens travessa. I sabem que infantilitzar els homes fa aparèixer en l’horitzó tot tipus de discriminacions.

- En la lògica de tot val –la segregació pot ser–, la que introdueix un *val per a tots*, que no és el de la igualtat de drets, sinó el de la impossibilitat de conviure en la diferència

Aquest és un altre tret de la modernitat, l’empenta d’allò que s’ha arribat a anomenar la “infància generalitzada”

A aquests trets, promeses de segregació, n’hi podríem afegir un de més, no menys important:

- La caiguda de les grans consistències, i el seu correlat en el si de la família moderna: el declivi de la funció paterna.

Declivi d’una funció simbòlica, de la qual el pare és, o potser caldria dir era, en la nostra cultura el representant.

Avui ja no és més l'acció paterna, és a dir, l'autoritat del pare, la que ajuda un nen a convertir-se en adult. Això cal buscar-ho en un altre lloc. I de res no serveix la pretensió de reinstaurar la seva llei, o de recuperar les grans consistències perdudes.

En tot cas, amb la nostàlgia del pare, cal ser prudents ja que pot produir (i produeix) el retorn de fonamentalismes i autoritarismes de diversa índole, de pitjors conseqüències si fos possible.

Les adolescències avui

En les adolescències aquest discurs d'època, aquests trets d'època, pren una dimensió particular, dramàtica a vegades.

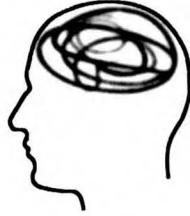
Les adolescències són un temps de discontinuïtat, en el que cada subjecte ha de respondre a allò nou que apareix en la sortida de la infància

Les adolescències, el plural de les quals apunta a no pensar-les com a quelcom uniforme i, per tant, a deixar de pensar-les com un estigma, són un temps de discontinuïtat, en el que cada subjecte, encara per esdevenir major d'edat, ha de respondre a allò nou que apareix en la sortida de la infància: la separació dels pares i l'elaboració de noves identifications, la sexualitat, i d'una manera més general allò pulsional.

No és per casualitat, aleshores, que cert ús de les drogues en aquest temps de desorientació pugui desembocar en identifications toxicòmanes. I més tenint en compte que la resposta toxicòmana, conseqüència també de la nostra època i els seus processos segregatius, mostra de forma excepcional en la seva empena al consum i a la immediatesa, l'intent de desaparició del temps de comprendre, la insubmissió al vincle amb l'altre i a la sexualitat, en tant que està marcada pel tret de desproporció, l'intent de sutura de l'angoixa sense mediació de les paraules.

Vinyetes clíniques

Finalitzaré amb dues seqüències clíniques de dos casos de la meua pràctica clínica, on observar com l'emergència de l'angoixa es precipita en actes: consums i pressa.

1. Es tracta d'un jove de vint-i-cinc anys, consumidor de drogues des de fa deu, que atenc en una Comunitat Terapèutica per al tractament de les addiccions. Ingressat en diverses ocasions, l'última a partir d'una sobredosi de cocaïna, que el va posar a punt de la mort, i que el fa estar per primera vegada en la seva vida veritablement espantat.

A l'edat de catorze anys, a la tornada d'unes colònies escolars, els pares li comuniquen que han decidit separar-se. Ell creu que tot va poder començar aquí; i no tant pel fet que això passés, perquè els pares se separessin. Ell no es deixa enganyar per això.

La raó d'allò que en direm la seva caiguda subjectiva, culminada deu anys després en la sobredosi, es troba en allò que li van dir, o millor, en allò que amb les paraules dels pares es va desvetllar fugaçment del lloc que ell tenia per a ells, i del que fins avui no n'ha volgut saber res. A això que es va descobrir, i no a la separació dels pares, és al que ha respost amb actes, com més destructius millor.

Quines van ser aquestes paraules que van prendre un valor de veritat insuportable d'escoltar? Des de feia temps ells tenien decidit separar-se i si no ho havien fet abans, és perquè havien esperat a què ell estigués preparat. No ho havien fet per ell.

Era per ell, aleshores, pel que havia hagut de suportar les constants discussions dels pares, el tractament a vegades agressiu, si no violent del seu pare envers ell?

Això és el que el pacient va escoltar i que avui pot formular, com un: "em vaig sentir enganyat". Amb aquestes paraules va caure d'un lloc en el qual creia estar. Va caure la seva creença en l'amor patern-filial, en certa complitud fins i tot, malgrat que les coses no anessin bé familiarment.

Qui era ell per a ells? És el que es va posar en joc, i davant del que va elegir com a resposta un radical no saber: drogues, pèrdua de treballs i de parelles per falta de compromís, solitud. Carrera de destrucció que ha culminat en la sobredosi i que requerirà d'un temps per a comprendre, si el subjecte està decidit a recórrer-la, perquè l'experiència mortífera sigui un punt i a part en la seva vida.

2. Es tracta d'una noia de quinze anys atesa en la consulta, estudiant de 4t d'ESO, i afectada com ella mateixa diu per un "no pensar" radical, que l'ha portada a variades conductes de risc: coqueteig amb drogues, amb la promiscuïtat, etc.

El motiu de la derivació que fa l'EAlA de la zona, són les dificultats escolars que arrossega des del curs anterior, problemes de concentració, d'atenció, fins i tot d'assistència a l'aula, que no concorden amb les seves capacitats, ni amb el seu expedient acadèmic.

La mare, una dona jove i moderna, creu que amb una mica d'ajuda sortirà del sot on es troba. El pare que, d'alguna manera, es presenta com algú que ha desistit de la seva responsabilitat, deixant la cosa en mans d'"elles dues", diu ja no creure en res.

I què diu la nostra adolescent? Si bé fins ara estava més o menys còmoda amb el seu no pensar, fins i tot li agradava, malgrat els problemes que li causa i que és conscient del risc que a vegades corre, des de fa poc ja no li agrada. Té un xicot que és molt important per a ella, de qui n'està enamorada i a qui té por de perdre, ja que el seu amor no li ha impedit anar-se'n amb altres. Vol pensar per a no perdre el seu xicot, aquesta és la seva demanda. Pensar almenys una mica més del que ho fa.

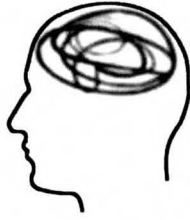
Allò que descriu del seu "no penso" és el següent: es troba amb un noi i sense gairebé no dir mot li fa un petó. Així, repetidament, pràcticament amb tot el qui aparegui i la miri.

Per què ho fa, es pregunta?

Sens dubte, que la qüestió de la mirada tindrà en el cas tota la seva importància (entre les seves activitats es troba la de participar en espectacles amb públic), però això només podrà començar a situar-se en un segon moment. D'entrada, per la nostra part, ens interessem pel que pensa, pel que passa pel seu cap just abans d'aquests impulsos a fer. A això respondrà en primer lloc, que res no li ve al cap, que ho fa perquè sí, sense pensar.

Però després, i atès que no ens hi conformem, dirà que sí que hi ha una paraula que li ve sempre al cap: puta. Això és el que fugaçment pensa. És precisament, davant l'aparició en el seu pensament d'aquesta paraula que emergirà l'angoixa. Una angoixa que se li fa insuportable i a la que ha de respondre gairebé inevitablement amb un acte. Acte que es desvetllarà com a paradoxal amb les noves paraules que ens fa saber. Puta com la seva mare, de la que coneix la seva infidelitat al pare.

És amb els actes, amb el seu no-penso, amb al que ha cregut poder lliurar-se del que sent, i que la fa sofrir. Però ara comença a descobrir, que aquest "no penso" lluny d'eliminar el seu malestar (si ho aconsegueix, dura a penes uns

segons), més aviat l'aboca a haver d'estar, com diu, "tot el temps esbojarrada" i en risc de nous passatges a l'acte i per això de pèrdues en tots els àmbits de la seva vida.

Amb aquestes dues vinyetes clíniques podem veure com enfront de l'angoixa que apareix davant la pregunta pel ser, davant la pregunta pel que cada un és en el desig dels pares, davant la qüestió en l'horitzó de la sexualitat, es precipita una resposta. Resposta que ve del costat de la compulsió a la repetició, i que augura, com hem vist, un nou sofriment no gens falaguer, tot i que per a cada un ho sigui en diferent forma i mesura.

Nosaltres, per la nostra part, proposem als subjectes que posin paraules a això del que no en volen saber res. O més precisament, els possibilitem que sàpiguen que poden posar paraules per a trobar la lògica d'allò que els passa. Col·laborem amb ells a què desitgin posar paraules. Els acompanyem a què s'amarrin a algun desig no mortífer que els permeti així vincular-se amb la vida.

Proposem als subjectes que posin paraules a això del que no en volen saber res

Eugenio Díaz Massó

Responsable de l'Equip Social de la Fundació Cassià Just
Psicoterapeuta en el Centre d'Investigació i Tractament d'Addiccions (CITA)

- 1 Ponència de la Jornada "Les adolescències en el traspàs de la modernitat". Auditoria de l'Hospital de Sant Joan de Déu, 12 i 13 de desembre 2003.
- 2 Jacques Lacan, en el seu escrit de 1945 "El temps lògic i l'assertió de certesa anticipada. Un nou sofisma", *Escritos 1*, Siglo Veintiuno editores, México, 1988, planteja, a partir del sofisma de les tres presons una lògica del temps en tres instàncies: instant de veure, temps de comprendre, moment de concloure.
- 3 Sobre què és adquirir la majoria d'edat, vegeu el text de F. Leguil, "Los niños contumaces", a *Freudiana 31*, Revista de la Comunidad de Catalunya de la Escuela Lacaniana de Psicoanálisis, Paidós, Barcelona, 2001.